

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

(протокол № 6 від 27 листопада 2025 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. Вип. 3. 197 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2025

2. Овсяннікова Т.Г. Формування читацької компетенції на уроках української мови та літератури: методичні рекомендації / Овсяннікова Т.Г., Мовнар І.В., Шишигіна Т.Л.; [під ред. С.Ю. Баранова]. Херсон, 2016. 80 с.
3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМУ від 14 груд. 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>
4. Ситченко А. Л. До поняття і структури формування компетентного читача у шкільному курсі української літератури. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2019. № 3 (66). С. 207–211.
5. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга пол.. ХХ – поч.. ХХІ ст.) : монографія. Київ : Пед. думка. 360 с.

Евеліна БОЄВА,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Університету Ушинського

Вікторія БЄЛЯЄВСЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

3 року навчання факультету іноземних мов

Університету Ушинського

**ПЕРЕКЛАД КІНОТЕКСТУ ЗА ДОПОМОГОЮ УКРАЇНОМОВНИХ ТА
АНГЛОМОВНИХ СУБТИТРІВ (НА МАТЕРІАЛІ КІНОФІЛЬМУ «20
ДНІВ У МАРІУПОЛІ»)**

The article is devoted to analyzing the features of film text translation through Ukrainian and English subtitles based on the documentary «20 Days in Mariupol». The study examines theoretical approaches to defining film text and the principles of its functioning as an audiovisual message. Special attention is given to the specifics of subtitling, which requires compression, stylistic adaptation, and adherence to technical constraints. Based on the analysis of selected film fragments, key translation transformations ensuring the adequacy of the translation are identified. The findings highlight the role of subtitling as a multi-level translation process and its importance for the effective transmission of socially significant content.

Key words: subtitling, film text, audiovisual translation, translation transformations, functional equivalence, cultural adaptation

Постановка проблеми. Оскільки значна частина світової кінопродукції створюється англійською мовою, важливим стає питання забезпечення її доступності для неангломовної аудиторії, що зумовлює необхідність якісного та адекватного кіноперекладу.

Одним із найпоширеніших і водночас ефективних способів кіноперекладу є субтитрування, яке дозволяє зберігати оригінальне звучання, темп та інтонацію мовлення персонажів, надаючи глядачеві можливість одночасного сприйняття візуального й мовного ряду. Водночас субтитрування висуває до перекладача особливі вимоги, пов'язані як із лінгвістичними аспектами (передача змісту, стилістики, культурних реалій), так і з технічними обмеженнями (довжина рядка, час демонстрації тексту, швидкість читання). Усе це зумовлює потребу в ґрунтовному науковому аналізі специфіки субтитрування як форми аудіовізуального перекладу, зокрема при перекладі документального кіно, яке несе потужне інформаційне та емоційне навантаження.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі субтитрування у передачі соціально значущого контенту, необхідністю якісного перекладу англомовних кінотекстів для забезпечення ефективної міжкультурної комунікації та формування історичної пам'яті глядача.

Метою роботи є аналіз особливостей субтитрування англomовних фільмів на матеріалі документального фільму «20 днів у Маріуполі», з урахуванням мовних, стилістичних та технічних чинників, що впливають на якість аудіовізуального перекладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії кінотексту зробили такі науковці, як Ю.М. Усова, А.В. Федоров, Р.О. Матасов, Ю.О. Сорокін та Є.Ф. Тарасов. У своїх працях вони розглядали природу кінотексту, принципи його функціонування, специфіку сприйняття глядачем, а також методи перекладацької адаптації. Зокрема, А.В. Федоров приділяв увагу перекладацьким трансформаціям і прагнув визначити оптимальні шляхи передачі змісту в новій мовній реальності. Р.О. Матасов аналізували особливості жанрової приналежності кінотекстів і вплив цього чинника на вибір перекладацьких стратегій. Праці Ю.О. Сорокіна та Є.Ф. Тарасова висвітлюють комунікативні особливості аудіовізуального тексту, його здатність викликати емоційний відгук у глядача та складність передачі цих елементів іншою мовою.

У своїй роботі ми підтримуємо думку Ю.О. Сорокіна та Є.Ф. Тарасова, які визначають кінотекст як «чітке, цільне і завершене повідомлення, виражене за допомогою вербальних і невербальних знаків, організоване відповідно до задуму колективного функціонально диференційованого автора за допомогою кінематографічних кодів, зафіксоване на матеріальному носії й призначене для відтворення на екрані та аудіовізуального сприйняття глядачами». Крім того, Т.В. Мілевська й А.І. Брискіна висвітлили в своїй праці, що кінотексту притаманні ті ж категорії, що й художньому тексту, такі як зв'язаність, цілісність, інформативність, прагматична спрямованість. Оскільки кінодіалог є однією з головних складових кіно, ми також підтримуємо думку, що діалогам у кіно властиві стислість, чіткість і інформативність, що відрізняє їх від діалогів у художньому тексті.

Виклад основного матеріалу. У багатьох дослідженнях фільм розглядається як складне комунікативне соціально-мовне явище, що відтворює послідовність подій, які відображають характери персонажів, їх реакції на події та культурний контекст. Водночас, кінотекст є унікальним явищем сучасної комунікації, що поєднує в собі вербальні та невербальні засоби вираження. Завдяки складній взаємодії образів, звуків, монтажних рішень і мовленнєвих елементів він формує цілісний наратив.

Кінотекст виступає зв'язковим завершеним повідомленням, яке виражене вербально (титри, написи; репліки акторів, пісні, закадровий текст) і невербально (шум, музика; образи, рухи, інтер'єр, пейзаж, реквізит, спецефекти тощо). Але, через широке поширення терміну «кінотекст», вчені не дійшли спільного визначення цього явища.

У працях Ю.Г. Цив'ян кінотекст виокремлюється як дискретна послідовність безперервних ділянок тексту (структурно однотипних елементів – кадрів) [4]. Дослідники кінотексту виділяють кілька його ключових ознак. По-перше, кінотекст є дискретним, але зв'язним, оскільки кожен епізод потребує опори на загальний контекст. Він також є когерентним, оскільки складає єдину, взаємопов'язану структуру. Світ кінотексту багатовимірний, включає елементи флешбеків і передбачень. Кінотекст антропоцентричний, і локально та темпорально відносний, адже простір і час залежать від персонажів. Це колективний продукт, де все має конкретну мету, а також багатоканальний у плані інформації, поєднуючи зорові та слухові канали. Крім того, кінотекст має чітку цілісність і складну модальність, відображаючи реальність через групу авторів. Він також прагматичний, спонукаючи глядача до дії або зміни думок і почуттів [3, с. 11–12].

У свою чергу, субтитрування визначається як демонстрація письмового тексту на мові перекладу на екрані під час відтворення кінопродукту мовою оригіналу таким чином, щоб субтитри співпадали з діалогом акторів на екрані.

На думку Х. Діас-Сінтаз і Г. Андерман, субтитри є найбільш успішними, якщо вони непомітні для глядача. Для того, що досягнути такої «непомітності», вони повинні відповідати певним вимогам читабельності і бути максимально стислими [2, с. 89]. В. Є. Горшкова зазначає, що переклад із субтитрами характеризується компресією вихідного тексту за рахунок уникнення малоінформативних або надлишкових елементів реплік персонажів фільму у тексті перекладу. Величина такої компресії, зумовленої системними розбіжностями між мовами оригіналу та перекладу, може бути різною і залежить від об'єму вербального компоненту, його важливості для розуміння змісту репліки, а також швидкості вимови таких реплік [1, с. 136].

Ще однією характерною рисою субтитрів є їхній фрагментований характер. Субтитри завжди з'являються в ізоляції один від одного, і глядачі зазвичай не мають можливості повернення назад для отримання інформації, але навіть коли це можливо. Варто зазначити, що з усіх типів перекладу аудіовізуальних продуктів субтитрування найменш змінює оригінальний кіноряд. Тож, простежуємо ще одну особливість субтитрування – форенізацію. Така стратегія передбачає збереження автентичності оригінального твору, його мовних особливостей і культурних елементів. Акцент у цьому разі робиться саме на іноземності кінофільму і на передній план виходить культура оригіналу.

У контексті фільму, що містить емоційно насичену й актуальну тематику, як, наприклад, «20 днів у Маріуполі», роль субтитрів стає ще важливішою, оскільки вони забезпечують доступ до інтерпретації подій для міжнародної аудиторії.

1. *Someone once told me, «Wars don't start with explosions. They start with silence.» — Мені колись казали: «Війни не починаються з вибухів. Війни починаються з тиші.»* У даному прикладі спостерігається важливий стилістичний прийом — повтор слова «війна». В англійській версії репліки

повтору немає: «Wars don't start... They start...» — підмет вжито лише раз. В українському перекладі перекладач додає друге використання слова «війна» на почтку другого речення. Це приклад лексичної експансії, що слугує для підсилення ритміки та інтонаційного ефекту, характерного для афористичних висловів.

2. *«But we could never imagine the scale and that the whole country would be under attack.»* — *«Але навіть подумати не могли, що вся країна потрапить під обстріли.»*. Оригінал містить абстрактне поняття "the scale" (масштаб), однак перекладач вдається до еліпсису, оскільки з другої частини речення цей сенс стає зрозумілим: «що вся країна потрапить під обстріли».

3. *«An hour after we arrive, the first bombs hit in the outskirts of the city.»* — *«Ми прибули за годину до того, як перші бомби впали на місто.»*. Зміна синтаксичного порядку — яскравий приклад трансформації структури речення: з англійської форми «after we arrive» перекладач переходить до української «за годину до». Це синтаксична транспозиція, яка дозволяє уникнути надмірної складності. Також спостерігається семантичне узагальнення (генералізація): англійське «outskirts of the city» передано як «місто», що дещо зменшує деталізацію, однак не викривлює змісту.

4. *«I was wrong. An hour later, shells do hit this neighborhood.»* — *«Я помилявся. За годину таки снаряди влучають у цей мікрорайон.»*. У даному випадку цікавою є поява слова «таки», яке у перекладі виконує функцію емпізи — підсилення значущості події. В англійському оригіналі ефект досягається за допомогою дієслова «do hit», яке тут ужито для підтвердження дії всупереч очікуванням. Українська мова не має прямого граматичного відповідника цьому прийому, тож перекладач вдається до компенсації. Також «neighborhood» передано як «мікрорайон», що є локалізованим терміном, ближчим до української реалії.

5. *«Ukraine is now a nation at war. 190,000 Russian troops and their proxies coming from Ukraine's northern, eastern, and southern borders, Russia is moving fast.»* – *«Україна зараз є державою у стані війни. 190 тисяч російських військових та їхніх проксі рухаються від північних, східних та південних кордонів України. Росія просувається швидко.»*. Цей переклад майже дослівний, але є кілька нюансів. По-перше, «nation at war» у перекладі звучить як «державою у стані війни», що є термінологічно коректним, але звучить дещо формальніше, ніж англійський вираз. Термін «proxies» перекладено як «проксі», що є калькою, проте може бути зрозумілим лише специфічній аудиторії, тому бажано було б додати пояснення або знайти аналог у мові перекладу. Загалом, переклад точно відтворює ідею масштабного вторгнення та загрози.

6. *«I'm worried not for myself, but for my child. If I didn't have a child, I would be at home. I'm scared for my child, who has barely lived. What did we do to deserve this?»* - *«Я хвилююся не за себе, а за дитину. Якби не було дитини, я б залишилася вдома. Але страшно за дитину, яка ще не знала життя. Незрозуміло, за що все це.»*. Вираз «has barely lived» перекладений як «ще не знала життя», що зберігає той самий драматичний ефект, оскільки «barely» у даному контексті підкреслює малий вік цієї дитини, яка ще не мала можливості пережити навіть найосновніші моменти. Також було використано заміну типу речення, а саме останнє питальне речення було заміщено стверджувальним з застосуванням антонімічного перекладу.

7. *«...as a major city just 30 miles from Russia, it's strategic.»* - *«...і велике місто, що розташоване лише ще 50 км від Росії, він стратегічно та економічно важливий.»*. У цьому випадку є певна розбіжність у точності відтворення одиниць вимірювання. Проте, це робить текст більш зрозумілим для україномовного глядача. Також «strategic» у перекладі змінюється на «стратегічно та економічно важливий», що є додаванням та смисловим

розвитком в порівнянні з оригіналом, де йшлося лише про стратегічність. Це дозволяє дати більш детальну інформацію для розуміння важливості міста.

8. «Mariupol fell by day 86. An estimated 25,000 people died in the siege. The true toll is likely much higher.» - «Маріуполь здався на 86 день. За попередніми підрахунками, під час облоги загинули 25 тисяч осіб. Реальна кількість жертв ймовірно набагато вища.». У цьому прикладі спостерігається комбінація лексичних, граматичних і стилістичних трансформацій, спрямованих на точну передачу змісту та емоційного тону оригіналу. У другому реченні застосовано лексико-граматичну трансформацію: прикметник «estimated» перетворено на обставинну конструкцію «за попередніми підрахунками», а слово «people» перекладенно відповідником «особи», що додає офіційності. У третьому реченні використано описову заміну абстрактного слова «toll» на «кількість жертв», що є прикладом конкретизації та модуляції.

Висновки. У ході наукового дослідження було з'ясовано, що субтитрування є однією з найскладніших форм аудіовізуального перекладу, яка вимагає поєднання лінгвістичних, культурних, технічних та когнітивних навичок. Цей процес не обмежується лише передаванням змісту — він передбачає адаптацію тексту до жорстких часових і візуальних рамок, збереження стилістичної точності, емоційного забарвлення та культурних реалій. Аналіз перекладу фрагментів фільму «20 днів у Маріуполі» показав, що перекладачеві доводиться вдаватися до різних трансформацій — генералізації, конкретизації, модуляції, еліпсису — з метою досягнення функціональної еквівалентності й забезпечення зрозумілості для іноземної аудиторії.

Окрему увагу було приділено явищу культурної адаптації, яка відіграє вирішальну роль у трансляції національного контексту. Таким чином, субтитрування виконує не лише комунікативну, а й гуманістичну функцію: через лаконічний текст глядач отримує доступ до досвіду, емоцій і правди,

зафіксованих у кінотексті. Усе це доводить, що субтитрування — це багаторівневий перекладацький процес, який вимагає не лише професійності, а й етичної відповідальності. Результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових розвідках, а також у практичній підготовці перекладачів.

Література

1. Горшкова В. Є. Переклад у кіно. Іркутськ, 2006. 278 с.
2. Журавель Т. Дублювання і субтитрування як види кіноперекладу. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (25-26 січня 2019 р.), 2019. С. 86–91.*
3. Сіроштан Т. Специфіка перекладу англomовних кінематографічних текстів : кваліфікаційна робота. Суми, 2020. 77 с.
4. Цивьян Ю. Г. К метасемиотическому описанию повествования в кинематографе. *Труды по знаковым системам. Ученые записки Тартус. гос.ун-та.* Вып.17. 1984. С. 109-113.

Наталя КЕРДІВАР,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Університету Ушинського

Катерина БУДАНОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти

3 року навчання історико-філологічного факультету

Університету Ушинського

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК СВІДОК ЧАСУ: ВИКЛАДАННЯ РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ» ІЗ УРАХУВАННЯМ ІСТОРИЧНОГО БЕКГРАУНДУ

The article examines Maria Matios's novel Sweet Darusya as a literary testimony of historical time and a resource for shaping national memory among high

ЗМІСТ

Авксентьєва Г. А. <i>Концепція екзистенціалізму в українській літературі</i>	4
Бандура Т. Й. <i>Імпресіонічні акценти в парадигмі текстотворення новелістики О. Кобилянської</i>	12
Боєва Е. В. <i>Стилістичний потенціал англізмів у структурі прозового та поетичного постмодерного дискурсу</i>	20
Горанська Т. В. <i>Особливості реалізації феміністичної проблематики у романі Ш. Бронте «Джен Ейр»</i>	31
Чудак С. <i>Наративні стратегії в романі Франка Тільє «Запаморочення»</i>	42
Авксентьєва Г. А., Акімов В. <i>Екзистенційна природа вибору у драматичній поемі Лесі Українка «Бояриня»</i>	52
Бандура Т. Й., Коваленко Г. <i>Екзистенційно-діалогічні засади вивчення сучасної української лірики в профільній школі</i>	62
Бандура Т. Й., Мороко М. <i>Жанрова дифузія як чинник оповідної структури роману Донни Тартт «Маленький друг»</i>	71
Боєва Е. В., Аракелян Р. <i>Можливості цифрових освітніх ресурсів у формуванні читацької компетентності школярів у процесі навчання української мови та літератури</i>	81
Боєва Е. В., Беляєвська В. <i>Переклад кінотексту за допомогою україномовних та англомовних субтитрів (на матеріалі кінофільму «20 днів у Маріуполі»)</i>	91
Кердівар Н. І., Буданова К. <i>Художній текст як свідок часу: викладання роману Марії Матіос «Солодка Даруся» із урахуванням історичного бекграунду</i>	99
Кердівар Н. І., Стоянова А. <i>Механізми розгортання детективної інтриги та її жанрові особливості в прозі Андрія Кокотюхи («Мисливці за привидами»)</i>	107
Кердівар Н. І., Чавдар О. <i>Особливості вивчення сучасної української прози в</i>	

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com